

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת לך לך ד' חשון תשע"ח,
מסכת יבמות דף ג.

דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות, לעורר לב
המעייין, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

מצות יבום בזמננו

פנינים

שיעור כללי!

היסוד של יבמות: ראש הישיבה הג"ר אליעזר יהודה פינקל שליט"א (בשיעור כללי, ישיבת מיר ירושלים, ביהמ"ד 'בית שלום', יום ב' פרשת לך לך, ג' חשון תשע"ח) הביא כמה הוכחות לבאר, שלפי רש"י והרמב"ם, אשת אח אינו איסור ערוה שצריך להתירו, אלא אדרבה זיקת וקורבת האשת אח עצמה היא הסיבה ליבום, שכן האח נכנס במקום אחיו המת וממשיך את אותה אישות. ולכן היה הוה אמינא שיהיה היתר יבום אפילו בחייו של האח.

כידוע הדיוק של הגר"נ פרצוביץ זצ"ל ברש"י שכתב כמה פעמים, שממילא נהפך לאשת אח שיש לו בנים. וכוונתו, שאשת אח שיש לו בנים מתחדש שם ערוה, אבל כשאין לו בנים אין כאן שם ערוה.

וכמבואר ברמב"ן (תורת האדם) שאשת אח שאין לה בנים לא נאסרה מעולם במקום יבום, בניגוד לשאר עריות שזה רק מדין דחיה ואין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת. וכדברי רב ניסים גאון (שבת קלג:) שבדיבור אחד נאמרו.

הותרה או דחיה: לפי דבריו, מובן היטב מה שביאר הרמב"ם (תשובה ר"ח) במחלוקת אבא שאול ורבנן, לרבנן זה 'הותרה', ובטל איסור ערוה של אשת אח, אפילו שאינו מכוון למצוה. לאבא שאול זה 'דחיה', ואם אינו מכוון רק למצוה כאילו פוגע בערוה.

כלומר, לרבנן מציאות הקורבה של אשת אח, גם כשאינו מכוון למצוה, בפועל הוא נכנס במקום אחיו, וממשיך את האישות של אחיו המת, וחל היתר של יבום. אבל לאבא שאול רק הכוונה למצוה, מחשיבה שהוא ממשיך את אחיו המת ועומד במקומו. ❖

ייבום קודם לחליצה!

הגמ' (יבמות דף ג.) תמהה על לשון המשנה (יבמות דף ב.) 'מן החליצה ומן הייבום', מדוע לא מספיק לכתוב 'מן הייבום'. מתרצת הגמ', אם היה כתוב רק 'מן הייבום', הייתי אומר שרק חולצת ולא מתייבמת, עכשיו התחדש ש'כל העולה לייבום עולה לחליצה, וכל שאינו עולה לייבום אינו עולה לחליצה'.

שואלת הגמ', שראוי להקדים ייבום לחליצה, וליתני 'מן הייבום ומן החליצה', או רק 'מן החליצה'. ופירש רש"י (ד"ה וניתני) שמצות ייבום עיקר, כלשון הפסוק וְאִם לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת וְחֻלְצָה (דברים כה ט), הרי שהעיקר לייבום, ואם לא יחלוץ.

1. מחלוקת תנאים

מתרצת הגמ', המשנה כדעת אבא שאול (יבמות דף לט: קט. בכורות יג.), שחליצה קודמת לייבום. שמא המייבם יתכוון לשם נוי או לשם אישות, וכאילו פוגע בערוה, וקרוב להיות הולד ממזר. ורק בראשונה שהיו היבמים מכוונים למצוה, יבום קודם. אבל כיום שמכוונים לשם נוי או ממון, חליצה קודמת לייבום. רבנן חולקים על אבא שאול, וסוברים שייבום קודם לחליצה, הואיל ופקע איסור אשת אח ממנה כשמת אחיו בלא בנים, הותרה לו לגמרי, ואפילו ייבמה לשם נוי ולשם ממון.

מעיקר הדין, לכל הדעות מצות יבום קודמת לחליצה. ונחלקו כשאין מכוון לשם מצוה, לאבא שאול אינו מצוה אלא עבירה, ולכן תקנו

שחליצה קודמת לייבום שמא לא יכוון למצוה. אך רבנן דורשים (יבמות דף נד.) **יְבִמָּה יְבֵא עֲלֶיהָ** מכל מקום, ואף בלי כוונת מצוה קנאה ומותרת לו.

2. מחלוקת הפוסקים להלכה

המחלוקת האם הלכה כאבא שאול או כרבנן, נמשכת בעקביות מדור לדור, עד דורות האחרונים. (כעין זה מצינו **במשנה** חגיגה דף טז. האם לעשות סמיכה על הקרבן ביום טוב). **הרמב"ם** (פרק א הלכה ב) **והרי"ף** (יבמות לט:) נוקטים שהלכה כרבנן. אבל **רש"י** (יבמות שם) וכן הביאו **הטור** (סימן קסה), נוקט שהלכה כאבא שאול.

האור זרוע (הלכות יבום וקידושין סימן תרלח) מביא את דעת **הריב"ם**, שיבם ויבמה שרוצים להתייבם, לא מוחים בידם, ולא כופים אותם לחלוץ. ונחלק עליו **רבינו תם**, שבזמן הזה, אפילו היבם והיבמה רוצים להתייבם, כופין לחלוץ, שמא אינם מתכוונים למצוה.

כתב **המאירי** (יבמות לט ב) שאפילו אם נתכוון בה לשם נוי או לשם ממון, בכל זאת יבמה יבא עליה, מכל מקום. וכן כתב **המרדכי** (פרק החולץ סימן לא). ו**בנימוקי יוסף** ביבמות כתב, שהדין של אבא שאול הוא מדרבנן, ורק לכתחילה.

השו"ע (אבן העזר סימן קסה) פוסק, שמצות יבום קודמת למצות חליצה. ואם היא לא רוצה להתייבם דינה כמורדת. **והרמ"א** חולק וסובר שמצות חליצה קודמת, ואין לה דין מורדת אם אינה רוצה להתייבם. ומוסיף שלא כופין אותו לחלוץ, אלא מטעין אותו אם יכולין, ואם שניהם רוצים ביבום, אין מניחים אותם ליבם, אלא אם כן ניכר וידוע שמכוונים לשם מצוה.

3. מחלוקת המנהגים

בשו"ת **בית יחזקאל** (סימן מב) כתב שרוב הפוסקים מתירים לייבם כרבנן, ואנו מחמירים ונוהגים רק בחליצה. ומביא דברי **השבות יעקב** (חלק ג סימן קלה) שכשמתכוין למצוה וגם לנוי וכדומה יחד, אין חשש אפילו לאבא שאול, כי גם לשיטתו זה רק חשש רחוק ולא משום איסור, וכתב שדעת רוב הפוסקים שבזמן הזה יבום קודם וכמו שכתב **בכנסת הגדולה**. ובשו"ת **פרח מטה אהרן** (חלק ג סימן מא) כתב, שבמקום עיגון לכולי עלמא מותר לייבם. וכשממילא דרים יחד באיסור מוטב להתיר להם לייבם משיעברו איסורים. וכן כתב **הנצי"ב בשו"ת משיב דבר** שמה שאין מניחים אותם לייבם, הכוונה שמדברים אל ליבם שאשת אח זה איסור כרת, אם לא שמכוונים לשם מצוה.

למעשה הבית יחזקאל לא התיר למעשה במקום איסור, כי יבואו להתיר על סמך זאת גם במקומות אחרים.

ומספר הבית יחזקאל **מהרב יוסף לוינשטיין זצ"ל** אב"ד סעראצק כתב לו במכתב, שהיה מעשה אצל **הפני יהושע**, בשניים שרצו להתייבם, ובאו לבית הדין, ודיברו על ליבם, ולא שמעו לחלוץ, ואחר כמה שנים התמנה לאב"ד בעל **הברכת אברהם**, וקרא להם ולא התרצו לחלוץ, ואמר ש'היבמה נקנית בביאה', ושתלך למקוה בלי קידושין, וכך עשתה, ולפני שחזרה לביתה נטמאה, וכך היה ארבע פעמים, עד שראו שזה משמים, ואז הסכים לעשות לה חליצה.

בשו"ת הב"ח (סימן עח) כתב שגם למנהגינו שלא עושים יבום, זה רק במי שבא לבית דין, שאז מוחים בו, אם לא שידוע שמכוין לשם מצוה. מה שאין כן אם לא באים לבית דין, אי אפשר להפרישם ולהענישם.

בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה ג חלק א סימן ריח) כותב שיבם ויבמה ספרדיים, הנמצאים במדינות אשכנז, הולכים אחר מנהג אבותיהם, שמותר ליבם.

בהגהות הגרצ"ח כתב בשם **מהר"צ הירש** אב"ד ברלין, שהטעם שביטלו בזמננו יבום, זה משום שחוששים שיש לאח שמת בן ופוטר מיבום. 'וטעם זה אמת וראוי לפרסמו'.

בספר **עבודת השם** (אבה"ע סימן מד) מביא שני טעמים על מה שתקנו לחלוץ ולא ליבם. א' שחוששין לדעת ר"ת דבזמן הזה אין מכוונים לשם מצוה. ב' משום עיגון שמא הייבם יבוא בערמה ויאמר שרצונו לקיים מצות יבום, ויתבע ממון רב עד שיפייסוהו לחלוץ.

וכתב בשו"ת יביע אומר (שו"ת חלק ו אבן העזר סימן יד, חלק ח אבן העזר סימן כו) שיבם שרוצה לקיים מצות יבום, וגם היבמה מסכימה להתייבם, כיון ששניהם נוהגים כהרמב"ם והשו"ע, יש לנהוג כהשו"ע אפילו שהרמ"א חולק וסובר שמצות חליצה קודמת. ואפילו שיש רבנים בארץ ישראל שאסרו על כל ישראל, לאסור לגמרי מצות יבום, וחייבים לחלוץ, בכל זאת זה גזירתם לא חלה על הנוהגים כהרמב"ם והשו"ע.

ומביא עשרים וארבע ראשונים, ועשרה מגדולי האחרונים, שפסקו שמצות יבום קודמת למצות חליצה. ואף על פי שיש קצת פוסקים שפסקו כאבא שאול, כגון רש"י ור"ת ועוד, מכל מקום פשוט הדבר שמצות יבום קודמת, ואחרי רבים להטות. ובשו"ת גנת ורדים (אבן העזר כלל ב סימן יג) כתב שאין מי שיעיז לנהוג להיפך, ואף שיש פוסקים שפסקו שמצות חליצה קודמת, הם נחשבים כמיעוטא דמיעוטא, מול הפוסקים העצומים שפסקו שמצות יבום קודמת, ומי שירצה לפסוק שמצות חליצה קודמת, אין זה מחכמה ומיראה, אלא מזלזל הוא בכבוד כל הגאונים, ומבטל את מה שאמרה התורה אחרי רבים להטות.

סיכום הגיליון:

4. דינים העולים

לרבנן מצות יבום קודמת למצות חליצה, אפילו אינו מתכוון לשם מצוה. לאבא שאול מצות חליצה קודמת למצות יבום, שמא לא יתכוון לשם מצוה, וקרוב הולד להיות ממזר. לדעת השו"ע הלכה כרבנן שמצות יבום קודמת למצות חליצה, לדעת הרמ"א הלכה כאבא שאול שמצות חליצה קודמת למצות יבום. מנהג האשכנזים לא לייבם בשום אופן. ברוב קהילות הספרדים לרוב חולצים, אך יש מקרים נדירים שגם כיום מייבמים. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הופעת הגיליון

לרפואתו השלימה של

האברך המופלג בתורה

ויראת שמים

רבי ברוך אריה לייב בן

הרסה שליט"א בתושח"י

הנושא לשבוע הבא:

איסור לבישת שעטנז - יבמות ד: ה:

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'. וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

דרוש תורם

עבור הדפסת

'אוגדן גליונות'

(1-134)

אפשרות להנצחה

